

SOK
INFO

Nr.182

November 2018

Studiegroep Onderaardse Kalksteengroeven - Natuurhistorisch Genootschap in Limburg

SOK en Stichting ir. D.C. van Schaik

Het SOK-Bestuur:

Susanne Hanssen	Voorzitter	043-3560244	<i>hanssen.susanne@gmail.com</i>
Rob Visser	Secretaris		<i>secretariaat@sok.nl</i>
Kevin Amendt	Alg. bestuurslid		<i>kevinamendt@gmail.com</i>
John Hageman	Alg. bestuurslid		<i>johnhageman45@gmail.com</i>
Johan Janssen	Alg. bestuurslid		
Patrick Semmeling	Alg. bestuurslid		<i>patrick.semmeling@ziggo.nl</i>
Frans Willems	Alg. bestuurslid		<i>willemsfrans1@gmail.com</i>

SOK-Ledenadministratie:

Ger Beckers, Via Regia 158C, 6217 JZ Maastricht, Tel.:0651058333 *pghbeckers@ziggo.nl*

SOK-adres Secretariaat:

Aalkeborg 50 6228 BT Maastricht *secretariaat@sok.nl*

E-mail SOK:

sok@nhgl.nl

De SOK is geassocieerd met "Subterranea Britannica". *www.subbrit.org.uk*

Bestuur Stichting ir. D.C. van Schaik:

Joep Orbons	Voorzitter	043 - 3618793	<i>j.orbons@archeopro.nl</i>
Bram Borsboom	Penningmeester	043 - 367 05 17	<i>bramborsboom@home.nl</i>
Stefan Jerzykowski	Technische dienst		<i>s.j.a.jerzykowski@hotmail.com</i>

www.vanschaikstichting.nl *info@vanschaikstichting.nl*

Redactie SOK-Mededelingen:

Ton Breuls, Bovenstraat 28, B 3770 Kanne/Riemst, Tel.: +32 12 454 059 *tbreuls@telenet.be*

Redactie SOK-Info:

John Hageman, Op de Bannet 47, 6223 GD Itteren, Tel.: 043 - 364 54 19 *johnhageman45@gmail.com*
Frans Willems, Op de dries 12 , 3770 Riemst, Tel.: +32 12 456 411 *willemsfrans1@gmail.com*

De SOK op Internet:

www.sok.nl Webmaster: Ger Goessens *mail@gergoessens.nl*

SOK-Avond:

SOK-Avonden worden iedere 2^e vrijdag in de maanden januari, maart, mei, september en november gehouden in het Natuurhistorisch Museum Maastricht. Aanvang 19.30 uur.

Groeven SOK en Stichting ir. D.C. van Schaik:

De SOK en Stichting ir. D.C. van Schaik hebben diverse groeven in beheer of een collectieve vergunning voor een groeve. Informatie in verband met het bezoeken van deze groeven is te vinden op de laatste pagina van deze SOK-Info.

Voorpagina: Grote Berg - Zussen

Foto: Frans Willems

Nieuwe SOK-leden

(privacy-gevoelige informatie verwijderd)

Adres wijzigingen SOK-leden

(privacy-gevoelige informatie verwijderd)

Beste leden,

Als bestuur/denktank zijn we weer met allerlei ideeën/activiteiten bezig voor de SOK en alle leden.

Hieronder probeer ik daar weer een samenvatting van te geven.

Om te beginnen kunnen we met trots terugkijken op het symposium: ‘Het mergelland van Vlaanderen’ op 6 en 7 oktober in Riemst.

Met mooie lezingen van o.a. SOK-leden Ton Breuls, Kevin Amendt, John Hageman en Hans Ogg en interessante rondleidingen ondergronds met aandacht voor vele verschillende aspecten van de groeven, was het drukbezochte symposium zeer geslaagd.

Het geheel kwam tot stand vanuit een samenwerkingsverband van de gemeente Riemst, de SOK, het Erfgoed Haspengouw en IOED Oost. De SOK bedankt de gemeente Riemst, Erfgoed Haspengouw en IOED Oost voor het vertrouwen en de prettige samenwerking.

Op zaterdag 29 september heeft de diploma uitreiking plaatsgevonden voor de nieuwe gidsen van de prehistorische vuursteenmijn, in beheer bij de VSS. De SOK feliciteert alle nieuwe gidsen met hun gidsendiploma.

In november zal een volgende editie plaatsvinden van de cursus tot erkend bergloper, de EBC.

Alle potentiële deelnemers, o.a. nieuwe SOK-leden, ontvangen rond deze tijd automatisch een uitnodiging voor deze cursus.

Er zijn beslist leden die interessante dubbele boeken of andere bergattributen in hun bezit hebben, die ze misschien een keer kwijt willen. Graag willen we hen de gelegenheid bieden om deze attributen aan te kunnen bieden aan andere leden of aanwezigen, tijdens de pauze of na de lezing.

Als je mij laat weten wat het is, kan ik het aankondigen bij de opening van de SOK-avond.

Zo mogelijk maken we hier een vast onderdeel van tijdens deze avonden.

De SOK-avond voorzien van een leuke inhoud, blijft een uitdaging voor ons.

Wat is interessant voor een brede groep? Is er voor ieder wat wils?

We kunnen ieders hulp gebruiken.

Heb je een leuk onderwerp waarover je iets zou kunnen vertellen? We horen het graag.

Een verhaal groot of klein, van beginnend of meer ervaren bergloper/onderzoeker, het kan allemaal interessant zijn.

Het hoeft niet avondvullend te zijn, 10 minuten over bijvoorbeeld: een onderzoekje, een beginnend onderzoekje of je pogingen daartoe, zijn ook waardevol. Je zou gerichte tips kunnen vragen of andere hulp om verder te komen of misschien heb je een mooie zaag gekocht waar je iets over kunt vertellen of vragen.

Kortom: je hoeft geen afgerond, van alle kanten belicht onderzoek klaar te hebben.

Het organiseren van activiteiten voor de leden staat hoog op onze lijst.

Het is een mooie gelegenheid om bekend te raken met verschillende groeven en andere leden. Heb je ideeën over welke activiteiten er wenselijk of mogelijk zijn voor de SOK, laat het weten.

Het bestuur/denktank is nog steeds druk doende om alle DVD's (40-jaar SOK) op hun bestemming (bij alle leden) te krijgen, een groot aantal is ondertussen zelfs persoonlijk bezorgd door bestuur/denktank. Voor degenen die nog geen exemplaar hebben, op de SOK-avond is de DVD ook nog steeds te verkrijgen.

Het SOK-logo is verbeterd, zie het SOK-logo op deze SOK-Info en op onze facebooksite.

Dit logo zal vanaf nu gebruikt worden door het NHGL en de SOK.

Hierbij aansluitend: de SOK heeft sinds kort ook een mooie banner die we kunnen neerzetten bij SOK-aangelegenheden.

Het vernieuwen van het SOK-reglement vergt meer aandacht dan gedacht, we zijn er nog mee bezig.

Om alvast te noteren: op zaterdag 9 maart vindt in Roermond, de jaarlijkse Genootschapsdag plaats van het NHGL.

Deze dag is een mooie gelegenheid om te zien waar andere studiegroepen en het NHGL zich mee bezig houden.

Er vinden gedurende de dag lezingen plaats en er is een doorlopende markt met boeken en andere stands op natuurgebied aanwezig.

Bezoeken is gratis. Zoals elk jaar is er ook een SOK-stand aanwezig.

Namens het SOK-bestuur,
Susanne Hanssen
(voorzitter)

Kerstmarkt in Valkenburg

Wat hebben wij als SOK en VSS nou met de kerstmarkt zal menigeen zich afvragen bij het lezen van de titel van dit mailtje.

Over het algemeen niet zo veel natuurlijk. Integendeel, we hebben er vaak om allerlei goede redenen iets tegen.

De gemeente Valkenburg zou graag zien dat op deze kerstmarkt dit jaar tevens een stand zou staan om de bezoekers bewust te maken van de vele waardevolle aspecten van de groeve waarin ze lopen.

Het doel is om ook de andere kant te belichten, zoals de waarde voor cultuurhistorie en natuur (waaronder natuurlijk de vleermuizen).

De gemeente heeft de SOK en VSS gevraagd of er mogelijkheden zijn voor ons om zo'n stand te verzorgen.

Na enig beraad hierover binnen de besturen van de SOK en de VSS hebben we besloten dat we hier graag onze medewerking aan verlenen.

Ook wij willen graag aan een zo groot mogelijk publiek duidelijk maken wat de waarde is van onze groeven, bewustwording is immers de eerste stap naar instandhouding van álle waarden binnen de groeven.

Voor alle duidelijkheid: we hoeven dus niet te doen alsof we de kerstmarkt fantastisch vinden, onze opdracht is om een reëel en eerlijk beeld te geven, ook over de effecten van de kerstmarkt op de groeven, vleermuizen etc..

Daarnaast is het een mooie kans om de samenwerking met de gemeente Valkenburg te versterken, omdat samenwerken aan gemeenschappelijke belangen nou eenmaal de beste lange termijn resultaten oplevert.

Dat is het plan, nou nog de uitvoering.

Wat kunnen we laten zien op die stand en wie gaat er achter die stand staan?

Om te bekijken of een en ander haalbaar is gaan we proberen een schema op te zetten voor de bezetting, het zou mooi zijn als we zo vaak mogelijk een gezellig aantal mensen achter de stand hebben staan.

Bij gebrek aan voldoende vrijwilligers voor de bemensing van de stand kan het hele plan niet doorgaan.

Wie oh wie, heeft er zin en tijd om een dag deze stand te bemannen?

We gaan proberen 5 weekenden te vullen. Het gaat over 24/25 nov, 1/2 dec, 8/9 dec, 15/16 dec en 22/23 dec. Het begint dagelijks om 10 uur en duurt in principe de hele dag.

Geef de dagen waarop je zou kunnen en hoeveel dagen je ingedeeld wilt worden dan s.v.p. per mail door aan: rhaemers@gmail.com

Je hoeft geen dagen tijd te hebben om je op te geven, als je maar 1 dag zou kunnen is dat ook prima.

Als bedankje van de gemeente zal er in het voorjaar voor de aanwezigen een dwaaldag o.i.d. worden georganiseerd in de delen van de Gemeentegroeven die normaliter niet toegankelijk zijn. Maar het is natuurlijk ook gewoon een gezellige bezigheid om met een paar mensen te doen en dan is het nog voor het goede doel ook.

Namens het SOK-bestuur en het VSS-bestuur.

Euze berreg

Sjoene, gooien, awwe berreg
Ze maken 't mèt diech te erreg.
'ch Had diech lang neet mie gezeen,
Meh de romantiek verdween
Wie iech zaog wie me diech kerfde,
Eige kleur diech gelig verfde,
Wie me in die liechaam vraot.
Boe iech vreuger dèkser zaot
Oet te kieken euver 't water
Fantazeerend euver later,
Jao dat heukske is eweg.
De höbs gein heuk mie, de bis rech
Aofgesjaof noe in dien flaanke,
De höbs mer ribbe mie wie planke!
Al wat greun waor is verdwene
Ze maken oonder aon dien sjeene
Zek vol vaan dien kneuk, die blood
Me vrit mer door, 't geit sjijns good.

Allein steit trots nog operiech
Wat nog bleef vaan ajds aon diech:
De rewien vaan Leechtenberreg
Steit dao en 't is of ze terreg:
'Komp ins aon miech noondepie!
'Vreuger velen 'rs heij mie
'Die perbeerde miech te rake
'En kapot miech wouwe make.
'Al staon iech op e viedel grond,
'Nog zeen iech gruutsig in 't roond,
'Al staon iech ouch op 'ne pin,
'Sjogkel of iech laaz'rus bin,
'Iech bin iech, en zal iech blieve
'Zoelang me Leechtenberg zal sjrieve!'

Zoe sprik d'n awwe sukkeleer.
Compassie toch Mastrechteneer!
Dink ins aon diene jongen tied,
Diene berreg weurste kwiet!

Sjoenen, awwe, gooie berreg,

Wie iech diech zaog woort 't miech te erreg.
Iech goong toen mèt de boot nao Köbbes
En iech zaog diech awwe löbbes
Kaalgevrete, kaalgesjore,
Al dien sjoenigheid verlore.
'ch Had diech lang neet mie gezeen,
Alle romantiek verdween.
Gaon iech diech nog ins beklumme
Daan zal iech allein mèt numme
't Veerskesbook vaan Fraankenèt.
Zoe num iech aw gedachte mèt,
En bij de voot vaan de rewien
Zal toch nog wel EI pläötske zien.
En dao lees iech zie gediech
Vaan de sjoenigheid vaan diech.
Meh wat ins waor, jao al dien glorie,
Huurt noe gans tot de historie.

Awwen, erme, gooie berreg,
De zuus oet, 't is werk'lik erreg.
'ch Had diech lang neet mie gezeen,
Alle romantiek verdween
En es iech trökkom is mesjien
Vaan diech gaaroet niks mie te zien.

*Bron: Harie A.M. Loontjens, Kribbelkes; gediechskes in 't Mastreechs.
Drukkerij Van Aelst; uitgave 1941.*

(Met dank aan Erik Lamkin)

Bezoekers opgespoord: Karel Leopold Dumonceau

In de Zonneberg bevindt zich de *Chambre Fantastique*, een zogenaamd atelier of werknis. Lang nadat de arbeid voltooid was is hier een tekening aangebracht van Don Quichot, de hoofdpersoon in de door Cervantes geschreven roman (1605-1615).

Bij deze tekening staat het jaartal 1840, met daaronder nogmaals 1840 en de naam L. Dumonceau.

Nu hoeven deze natuurlijk niet bij elkaar te horen, ook omdat de tekening in zwart krijt is gezet en het opschrift van Dumonceau in rood geschreven is.

Echter in dezelfde kamer staan nog meerdere tekeningen, waarbij er bij eentje staat vermeld: "fecit L. Dumonceau 1840" (*fecit* is Latijn voor 'gemaakt door'). Dit betreft een (helaas beschadigde) harlekijn-figuur. Het frappante hiervan is dat de 'D' met zwart krijt is geschreven, en de rest in rood. Ook de knopen en strepen in de broek van de harlekijn-figuur zijn in rood, terwijl de rest in zwart is uitgevoerd. Ook aan de overzijde staat nog een keer de naam Dumonceau, en tevens staat in de buurt van de tekening van Jezus met Ahasverus een opschrift: Dumonceau 1840.

We hebben hier dus mogelijk twee tekeningen van dezelfde hand, waardoorbij mij de vraag rees: met wie hebben we hier van doen? Onderzoek wees er al snel op dat er een Maastrichtse kunstenaar is geweest die bij zijn werk meestal deze signatuur hanteerde: dit betrof Karel Leopold Dumonceau (1825-1893).

Leopold werd geboren in Maastricht op 9 december 1825, als zoon van een fabrikant van kaarsen en Spaanse zeep en groeide op in de Jodenstraat. Dat zou betekenen dat hij de tekening van Don Quichot en de harlekijn maakte op zijn 15^e. Dat klinkt erg jong voor een dergelijk werk, maar Dumonceau werd natuurlijk niet voor niks een succesvol schilder van portretten en landschappen, en zal dus over het benodigde talent hebben beschikt. Hoewel er niet heel veel bekend is over hem, is het toch mogelijk om een overzicht te maken van zijn carrière.

1846-1847: student op de Kunstakademie Düsseldorf.

1851: naar Brussel voor de Exposition générale des Beaux Arts (Salon de Bruxelles, 78 dagen).

1851: vertrek naar Parijs.

1852: vertrek naar Florence.

1856: tentoonstelling in Rotterdam (thema: de goede dagen, de slechte dagen).

1856: tentoonstelling in Amsterdam.

1857: naar Brussel voor de Exposition générale des Beaux Arts (Salon de Bruxelles, 62 dagen).

1857: terug in Maastricht.

1859: tentoonstelling in Den Haag,

1860: lid vrijmetselaarsloge "La Persévérance".

1864: vertrek naar Heist.

Dumonceau huwde met de Engelse Betty White, die ook deed schilderen en was tevens toondichteres.

In zijn latere jaren was hij stadsontvanger, een soort penningmeester van het stadsbestuur.

En van 1881 tot 1890 was hij onder-postmeester. Hij stierf op 11 mei 1893.

Zijn voormalige woning stond overigens nog jaren later bekend als spookhuis...

Uit zijn oeuvre zijn de volgende werken bekend:

1854:

* Amoureux-en-Foret

Ca. 1859:

* 's Vaders terugkomst

* Broeder en Zuster aan tafel

Ca. 1856:

* De kleine Breister

* Een stil Leven

* Christus en de overspelige vrouw

* Tobias en zijn blinde vader

* maaiende man

* boerenmeisje

* kinderportret

* portretten van mannen en vrouwen

1890:

* Undimanche en Normandie

Jaartal onbekend:

* La récolte

* Schuiten

* Strand en dijk te Heyst

* *overige werken nog in privé-bezit.*

Bij de expositie van 1851 in Brussel stond hij daar overigens samen met drie andere Maastrichtse kunstenaars: Alexander, Arnoud en Theodoor Schaepkens.

Bij de expositie van 1857 waren Alexander en Theodoor er ook weer bij.

Van een A. Schaepkens is er ook een opschrift bekend in de Zonneberg (Zie Jan Spee: JS-02089).

Patrick Semmeling

Gebruikte bronnen:

* https://de.wikipedia.org/wiki/Leopold_Dumonceau

* <http://www.zwinstreek.eu/202-geschiedenis/heemkundige-kringen/publicaties-heemkunde/12631-karel-leopold-dumonceau-1997-01>

* <http://www.artindex.nl/limburg/default.asp?id=6&num=0071900359019010093090137001830960501991>

* <https://genwiki.nl/limburg/index.php?title=Dumonceau>

* <https://www.openarch.nl/show.php?archive=rhl&identifiser=4063245c-bed5-074c-467e-2bf7cace0c20&lang=nl>

* <https://rkd.nl/nl/explore/artists/365981>

* [https://rkd.nl/nl/explore/excerpts#filters\[kunstenaar\]=Dumonceau%2C+Karel+Leopold](https://rkd.nl/nl/explore/excerpts#filters[kunstenaar]=Dumonceau%2C+Karel+Leopold)

* <http://crait-muller.com/html/fiche.jsp?id=6748220>

Tellingen

Regelmatig komt de vraag over de betekenis van tellingen ter sprake. Op de wanden van de mergelgroeven worden veelvuldig tellingen aangetroffen. Er zijn vele variaties waarbij het basisprincipe meestal turven of cijfers is. Wat werd er geteld? Aantal blokken, in welke maat? Aantal geladen karren, wat was de omvang van de lading? Een enkele keer staat er informatie bij geschreven zoals een naam, de dag of de maatvoering. Er zijn tellingen bekend waarbij zelfs van een boekhouding kan worden gesproken. Bijvoorbeeld wanneer de dagproductie in maatblokken en overmaat werd genoteerd. Verder is het belangrijk te beseffen dat tellingen kunnen zijn verdwenen doordat ze zijn aangebracht op de nog te ontginnen blokken of door het later aanzetten van nieuwe gangen.

Veelal kan slechts naar de betekenis worden geraden, vooral wanneer het een telling middels turven betreft. Mogelijk was de betekenis van hetgeen dat werd genoteerd alleen bij de maker of een bepaalde groep mensen bekend. In dit geval zal het helaas onmogelijk zijn om de betekenis ervan te achterhalen.

Een ‘bovengronds’ voorbeeld (ter vergelijking met het gebruik van tellingen in de mergelgroeven) is een systeem van symbolen gebruikt door molenaars. De informatie en afbeelding is weergegeven op een informatiebord in het Openluchtmuseum Bokrijk.

“Met een stuk houtskoolduidde de molenaar op de buitenkant van elke zak graan of meel het gewicht aan. Daarvoor hanteerde de molenaar een complex systeem van symbolen. Zo betekende een streepje voor een getal ‘bijna’, een streepje erna ‘iets meer’. Voor buitenstaanders waren die tekens onbegrijpelijk en leek het wel een geheimschrift. In de volksmond werd het soms ‘meulefrans’ genoemd.”

Kevin Amendt

De ondergrondse Nachtwacht krijgt een opknapbeurt

CULTUUR

Isabel Baneke– 12:22, 15 oktober 2018

Drie decennia lang was het ‘museum’ in Grot Zonneberg onder Maastricht dicht. Nu knappen restauratoren het pronkstuk op: een honderd jaar oude zwart-witreplica van ‘De Nachtwacht’. Ze ritst haar jas nog wat verder dicht. Niet vaak heeft restaurator Angelique Friedrichs zo’n bijzonder kunstwerk proberen te herstellen. In de grot Zonneberg, bij de Sint-Pietersberg bij Maastricht strijkt ze circa veertig meter onder de grond met een dun kwastje over een van de talloze krassen in een honderd jaar oude zwart-witreplica van ‘De Nachtwacht’, gemaakt door de Limburgse kunstenaar Jules Sondejker. “Het is eens wat anders dan een schilderij op doek”, zegt ze geamuseerd. In de mergelgrot is het vrij constant 11 graden Celsius en de vochtigheidsgraad bedraagt bijna 100 procent. “We kunnen daardoor maximaal vier uur per keer werken. En er is ook geen elektriciteit of licht.”

Initialen

Spannend, zo betitelt Friedrichs de klus. Ook omdat het kunstwerk niet enkel is verveerd, maar de tekening met name is beschadigd door vandalen. Rolo, Jos, Aldo: talloze bezoekers hebben hun namen diep in de mergelwand gekrast. “Spic en span gaan we dit object niet krijgen. Maar dat is ook niet erg, in alle gangen hier zijn initialen te vinden, ze zijn onderdeel van de geschiedenis van de grotten.”

Op de mergelwanden van de circa 22.000 gangen, verdeeld over zeven gangenstelsels in een aaneengesloten lint van naar schatting 180 kilometer, hebben tal van mensen eeuwenlang hun namen en jaartallen gekerfd. Het zijn de erfstukken van blokkbrekers, van onderduikers tijdens de oorlog. En van toeristen. Het oudste jaartal dat gidsen hebben gevonden is 1551.

Onderduikers

Al rond 1900 gaven lokale boeren en grondeigenaren rondleidingen door de grotten van de Sint-Pietersberg. Nadat een eeuwenlange winning van mergelblokken was gestopt, zagen zij het als een kans om bij te beunen.

Ene boer Willems was exploitant van het labyrint van grot Zonneberg. Een man met een goede neus voor zaken: rond 1900 vroeg hij Maastrichtse kunstenaars muurschilderingen te maken in het ondergrondse museum dat hij wilde openen als publiekstrekker. In de ruimtes achter Friedrichs hebben onder meer H. van der Veur en Alex Simays portretten en landschappen aangebracht. Maar het pronkstuk is het immense werk van kopergraveur Jules Sondeijker (1865-1950). Net als Friedrichs nu moet hij met een afbeelding van de echte Nachtwacht in de hand hier hebben gestaan om ieder detail te kopiëren.

Gruis uit de groeven

“Hij heeft vermoedelijk een zwart soort krijt gebruikt.” Friedrichs schuift een loepbril voor haar ogen. “De tekening heeft zo’n gemêleerd karakter. Maar voordat we kunnen beginnen met retoucheren, moeten we eerst het gruis uit de groeven weghalen en die opvullen met mortel.” Het vinden van de juiste materialen voor de restauratie was lastig. “Want voegen we bijvoorbeeld te veel water toe als bindmiddel, dan gaat het in deze omgeving al gauw schimmelen.” Friedrichs maakt zich de meeste zorgen om de paar inkervingen boven aan de replica. “Hier beneden, in al die chaos van krassen en details van Rembrandt, valt ons werk minder op.”

Volgend jaar, voor aanvang van de zomer, denkt ze klaar te zijn met het kunstwerk van Sondeijker. Dan hoopt Natuurmonumenten, eigenaar van de boven- en ondergrond van de Sint-Pietersberg, de tekening eindelijk weer aan het publiek te kunnen laten zien.

Cementindustrie

Want dertig jaar lang was de gang van het museum uit veiligheidsoverwegingen afgesloten. Hij lag te dicht tegen de groeve

aan van de Eerste Nederlandse Cement Industrie, die er de afgelopen negentig jaar mergel won. Afgelopen juli stopte de fabriek met de dagbouw.

Een mooi moment om het werk te laten opknappen, vond Natuurmonumenten. Helemaal omdat het ook nog eens 75 jaar geleden is dat de echte Nachtwacht samen met enkele honderden andere schilderijen van Hollandse meesters hier tijdens de oorlog werden opgeborgen in een kluis. Friedrichs: “Driehonderd meter hiervandaan lag de echte.”

Uit: Trouw”.

met dank aan Kevin Amendt

In de onderaardsche gangen van den St. Pietersberg heeft sinds eenigen tijd een zonderling zijn intrek genomen. Deze holbewoner, zekere Louis Wijnands, 25 à 30 jaar oud, woont reeds sedert jaren in de gemeente St. Pieter, ofschoon tot voor korten tijd boven den grond. Verstandelijk abnormal en lijdende aan toevallen als hij is, werd hij ongeschikt voor zijn werk bij den boer, zoodat hij ontslagen werd. In een gedeelte van den berg heeft hij zich een bedstede gemaakt en hij leeft daar nu rustig en ongestoord. Des daags gaat hij rond om voor eten en kleeren te zorgen, waaraan het hem dan ook niet ontbreekt.

Indringers duldt hij niet in zijn gebied; komen er indringers, dan weet hij ze spoedig te verjagen. Een brandend bosje stroo verspreidt zulk een verstikkenden rook, dat de nieuwsgierige overhaast de vlucht neemt.

Daar het gedeelte der gangen, waar hij verblijft houdt, eigendom is van een grondbezitter, die den zonderling zijn leven niet misgunt, heeft men hier te doen met een blijvenden holbewoner.

Wie kan hier meer over vertellen?

Erik Lamkin vond in de Maasbode van 11 februari 1897 de bovenstaande tekst.

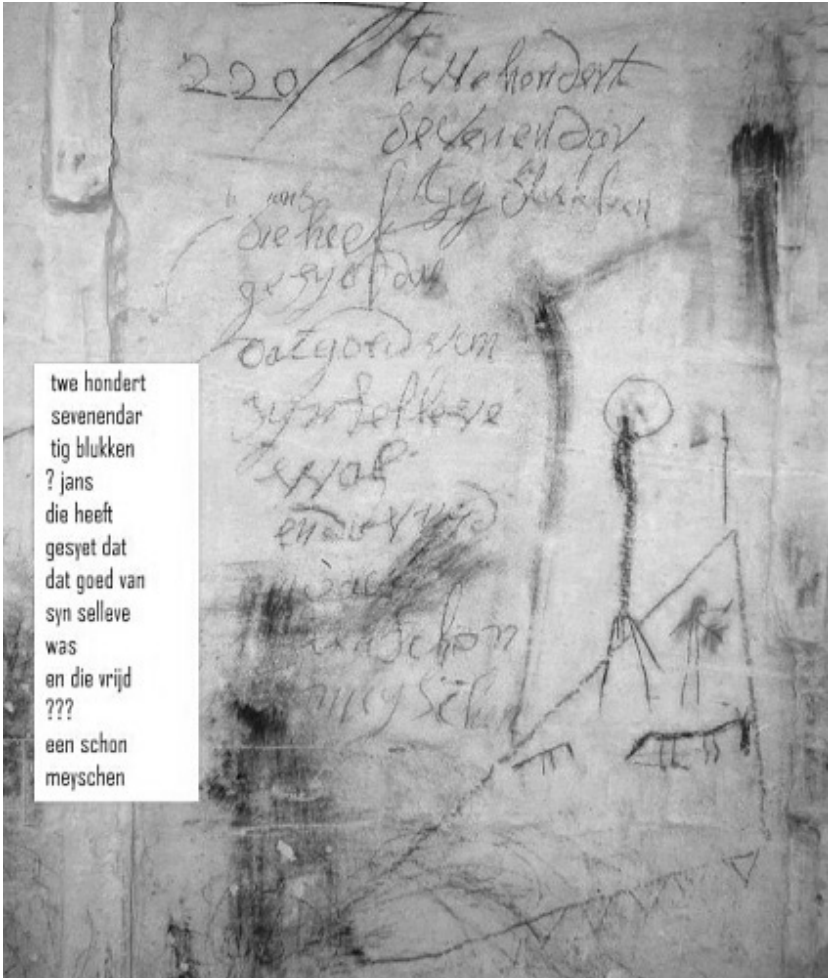
Wie kan hier meer over vertellen?

lezing SOK-avond 9 november

John Hageman van de WGR (Werkgroep Groevenonderzoek Riemst) zal een lezing verzorgen over de Grote Berg in Zussen.

Aan de hand van de door de WGR vervaardigde ontginningsrichtingenkaart zal hij ons laten kennismaken met deze historisch interessante kalksteengroeve.

Vleermuizen workshop

Aan het eind van de zomer kregen de SOK-leden per email een uitnodiging voor een cursus of workshop over vleermuizen, georganiseerd door Ger Beckers.

Dit sprak mij wel aan, omdat ik eigenlijk een ‘groentje’ ben op het gebied van vleermuizen.

Voordat deze 3-delige cursus van start ging, was er echter ook nog een andere uitnodiging van Ger, om ook deel te nemen aan de *Nacht van de Vleermuis* (georganiseerd vanuit het IVN).

Op 25 en 28 augustus vond deze activiteit plaats bij de Tapijnkazerne, waarin we een korte uitleg kregen over hoe een vleermuis in elkaar steekt, zijn prooien vangt en over het opsporen van vleermuizen met behulp van batdetectoren. Er waren ook enkele SOK-leden aanwezig. Daarna mochten we aan de slag met deze detectoren in het stadspark,

waarin we met een hoop “piepjes” de ene vleermuis na de andere hoorden overscheren. Maar ze zien lukte pas echt goed toen we bij de Jeker aankwamen en met zaklampen de richting van het geluid in de gaten hielden. Tak taktaktak! “Doar geit d’r weer eine!” Heel bijzondere ervaring, om zo een wereld zichtbaar te krijgen waar je normaal nooit op let, ook enkele buitenlandse studenten waren zeer verrast. Dit was een mooie opwarmer voor de eigenlijke cursus! Op 21 en 26 september vond in het museum deel 1 en 2 plaats van de workshop voor de SOK.

Die bestond uit verschillende blokken, waarbij uitleg volgde over de soorten die in Nederland en België voor komen, lichaamsbouw, voortplanting, winterslaapcyclus, zien horen en benoemen, tellen/monitoren, etc. De ca. 30 aanwezigen kregen ook tijd om vragen te stellen.

Ger reikte na de 1^e avond ook studiemateriaal uit: digitale handleidingen om vleermuizen te determineren adhv. foto’s en tekeningen en ook fysiek een snelle zoekkaart. Ook kregen we een overzichtje met de Nederlandse, Belgische en Latijnse benamingen. Weet u wat men in België onder een ‘Natje’ verstaat? De meeste aanwezigen dachten: nat = water, dus een watervleermuis. Maar het blijkt dus om een Franjestaart te gaan! (Lat: Nattereri). Om inzichtelijk te maken hoe groot (of beter: hoe klein) een dwergvleermuis is, kregen we opeens allemaal een luciferdoosje uitgereikt. “Past daar echt een vleermuis in?”

We maakten het doosje open, en daarin zat opgevouwen een print van een dwergvleermuis in winterslaaphouding. Met een suikerklontje erbij: dit is wat zo’n beestje weegt, maar 5-7 gram!

Het laatste blok bestond uit het tonen van voorbeelden (foto’s) om gezamenlijk te benoemen.

Via een quiz zouden we dan kijken of we goed hadden opgelet (en ons ‘huiswerk’ van Ger hadden gedaan). Het benoemen van de vleertjes in winterslaap bleek nog niet zo makkelijk!

Denk bijv. aan waterdruppels, die de kleur van een vleermuis verhullen, of oortjes die niet goed zichtbaar zijn. Mogelijk dat de 3^e avond (praktijk ondergronds) voor verbetering kan zorgen, deze staat nog voor een later moment op de planning.

Na de bijzonder informatieve lezing van Ger is er zeker meer waardering gekomen voor deze kwetsbare bestjes. Het is hiermee ook te hopen dat er de interesse is gewekt bij enkele SOK- leden om mee te gaan helpen met het jaarlijkse tellen van vleermuizen.

Rest mij om Ger te bedanken voor zijn inzet, kennis en enthousiasme.

Voor wie meer informatie wilt over vleermuizen kan terecht op:

www.vleermuis.net

Of download de handleiding voor de determinatie van vleermuizen in winterslaap:

<https://www.natuurpunt.be/afdelingen/vleermuizenwerkgroep-oost-vlaanderen#publicaties>

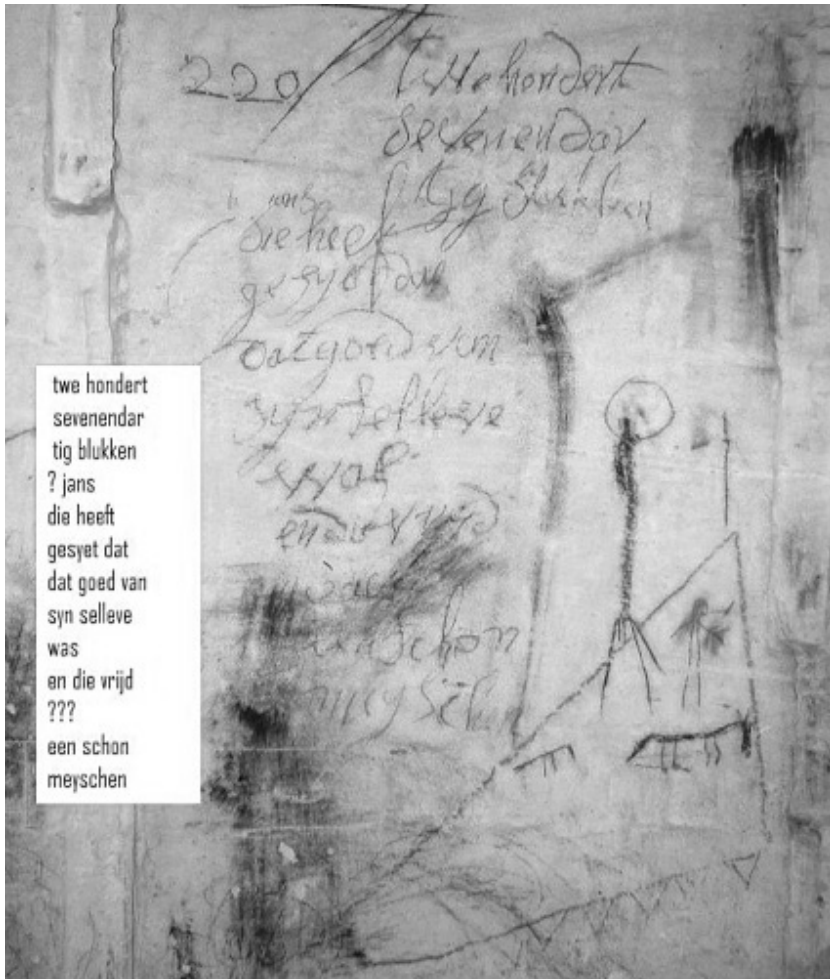
Vale vleermuis

Patrick Semmeling

lezing SOK-avond 9 november

John Hageman van de WGR (Werkgroep Groevenonderzoek Riemst) zal een lezing verzorgen over de Grote Berg in Zussen.

Aan de hand van de door de WGR vervaardigde ontginningsrichtingenkaart zal hij ons laten kennismaken met deze historisch interessante kalksteengroeve.

MEET THE UNDERGROUND PRESS

“Na de grote instorting in Zussen, nu kleine instorting in Zichen” (*Het Belang van Limburg van 8 augustus 2018*): In de Piepestraat in Zichen deed zich een kleine instorting voor in de oprit van een huis. Ook al was het niet op openbaar domein, de bewoners waarschuwden toch de veiligheidsdiensten. *“Vermoedelijk gaat het om de instorting van een vroegere waterput of een zogenaamde ‘graat’-een tunnel naar een onderliggende mergelgroeve-”*, zegt **Mike LAHAYE**, coördinator groeven en veiligheid bij de gemeente. Verder onderzoek zal uitwijzen wat de precieze oorzaak is.

“Aanbesteding monitoringssysteem groeven mislukt” (*Dagblad de Limburgervan 25 augustus 2018*): De groeven in Valkenburg krijgen voorlopig nog geen nieuw elektronisch systeem om het ‘leven’ te monitoren. Dat modern meetapparatuur moet de stabiliteit van de **GROEVEN** in de gaten houden en registreren welke delen van de grot ‘leven’ en hoe zich die dan bewegen of dat er eventuele verschuivingen plaatsvinden. Tot op heden is dat menselijk handwerk, ouderwets met het her en der plaatsen van krijstreepjes. De gemeente laat weten dat de Europese aanbesteding is mislukt. Er hebben zich geen partijen gemeld.

“Hoever vuursteen reisde” (*DdL van 29 augustus 2018*): Tot hoe ver werd vuursteen uit **RIJCKHOLT** in de prehistorie “geëxporteerd”? Twee onderzoekers van de Oostenrijkse Academie voor Wetenschappen gaan dat aantonen aan de hand van genomen monsters. Ze bepalen welke vuursteen uit welke mijn in Europa komt. Zo kunnen ze zien hoe ver vuursteen uit Rijckholt verhandeld werd. Voorzitter **Joep ORBONS** van de **Van Schaik Stichting**, die de mijn beheert: *“Dit is het eerste echte onderzoek sinds tussen 1964 en 1972 de gangen werden blootgelegd.”*

“Replica’s hè, geen namaak” (*DdL van 3 september 2018*): Catacomben die in Rome niet meer te bezoeken zijn, maar in Valkenburg wel. Althans: getrouwe replica’s. De nieuwe rondleiding

“Gesloten voor het publiek” in het museum **ROMEINSE KATAKOMBEN** leidt langs enkele van die grafkamers. Met kaarsjes in de handen schuifelen de bezoekers door de ondergrond langs de fresco’s. De verrijzenis van Lazarus, de drie jongelingen in de oven, de bruiloft van Kana, ze komen allemaal voorbij. Zoals de talloze nisgraven in de smalle hoge gangen van het 1,5 km lange gangenstelsel.

“**Gidsen staan te popelen**” (*DdL van 29 september 2018*): Gidsen zijn verhalenvertellers. Dat geldt zeker voor de nieuwe gidsen van de **VUURSTEENMIJN** bij Rijkholt. De afgelopen maanden zijn de gidsen in spe door deskundigen uit allerlei disciplines volgepropt met feiten en feitjes. “*Iedere gids vertelt het verhaal op zijn eigen manier*” zegt Nicole **VROON-CLOSSET**, net als de andere nieuwe gidsen glansrijk geslaagd voor het examen. “*Dat is prima, maar wat je vertelt moet natuurlijk kloppen.*” **Joep ORBONS**: “*Je moet mensen ook kunnen meeslepen in het verhaal.. Door het op een boeiende manier te brengen.*”

“**Tweedaags symposium moet mergelerfgoed promoten**” (*HBvL van 1 oktober 2018*): In oktober organiseert de gemeente Riemst (*samen met o.a. de SOK– red.*) een tweedaags symposium over haar kostbaarste erfgoed: de mergel. “*Van Vlaanderen ontvingen we 25.000 euro om ons mergelerfgoed te promoten en daar zijn we erg blij mee*”, zegt burgemeester **Mark VOS**. “*Een gedeelte van de subsidie wordt ook besteed aan tentoonstellingen, rondleidingen en aan een educatiepakket voor de schoolgaande jongeren van Riemst*”. Het symposium vindt plaats inde feestzaal van de **grotten van het AVERGAT** in Kanne.

“**Nachtwacht in Zonneberg opgeknapt**” (*DdL van 2 oktober 2018*): De ruim honderd jaar oude replica van de Nachtwacht in de **ZONNEBERG** wordt opgeknapt. Het publiek kan het minutieus restauratiewerk met eigen ogen bekijken. Stichting Restauratie Atelier Limburg (SRAL) voert de restauratie uit. De replica op ware grootte van het beroemde schilderij van Rembrandt is vorige eeuw door de kunstenaar **Jules SONDEIJKER** op de mergelwand aangebracht. De

met houtkool gemaakte tekening is in de loop der jaren ernstig verweerd, beschadigd en beklad.

“Eerherstel voor een bekraste Nachtwacht” (*DdL van 6 oktober 2018*): De restauratie van het schilderij in de **ZONNEBERG** is van start gegaan. Restaurator **Angelique FRIEDRICHS** van de SRAL en een paar van haar collega's zullen er ongeveer een jaar mee bezig zijn. Eerst worden de vele krassen opgevuld met een speciaal kalk- en cementmengsel. Daarna begint het retoucheren. Houtskool. Of gebruikte Sondeijker het zachtere 'crayon de Paris'? Wat hij gebruikte voor het wit dat met name in de gezichten te zien is, is nog niet duidelijk. Hopelijk brengt microscopisch onderzoek daarover meer duidelijkheid.

Met dank aan de trouwe correspondenten GilberteNicolaes, Jan Paul van der Pas en Herman de Swart, Voor knipsels, kopieën en uittreksels kunt u altijd terecht op het bekende adres: Ton Breuls, Bovenstraat 28, B 3770 Kanne-Riemst. Telefoon/fax 012-454059. E-mail: tbreuls@telenet.be.

Volgende SOK-avond: Vrijdag 9 november 2018 Aanvang 19.30 uur!

De SOK-Info redactie heeft het recht om een aangeboden artikel te weigeren. De geplaatste artikelen vertegenwoordigen niet automatisch de standpunten van de SOK-Info redactie of die van het SOK-bestuur.

Groeven in beheer bij de stichting Ir. D.C. van Schaik:

Bovengenoemde organisatie heeft een aantal groeven in beheer of een collectieve vergunning voor een groeve.

Voor het bezoeken van deze groeven moet U contact opnemen met de beheerder.

Bij inbraak in één van deze groeven:

Bij constatering van inbraak en/of vernielingen aan een van de groeven dit direct melden. liefst dezelfde dag nog.

Melden van vernielingen bij onderstaande personen. Als de eerste niet bereikbaar is, dan de volgende op de lijst.

- 1° Groevebeheerder van die groeve. Voor namen en telefoonnummers, zie hieronder.
- 2° Stefan Jerzykowski, Technische Dienst: 06 51659384 (geen spoed: graag whatsapp/sms)
- 3° Ieder bestuurslid van de Van Schaikstichting. Voor namen en telefoonnummers, zie pagina. 2

De Van Schaikstichting stelt zich ten doel de afsluiting van de groeve binnen 24 uur te herstellen.

Voor meer informatie: www.vanschaikstichting.nl

Groeve:	Beheerder:	Telefoon:
Apostelgroeve	Ton Breuls	00-3212 45 40 59
Fallenberggroeve (niet toegankelijk)	Rob Swaans	043-3470868
Gewandgroeve	Marc Dresens	06-55727887
Heiberggroeve		
Groeve de Keel	Luc Walschot / René Peels	00-3212441350
Groeve Eys (niet toegankelijk)	Wim Kneepkens	043-3471188
Keldertjes Slavante	Wil Ramaekers	043-364 52 39
Roothergroeve	John Hageman	043-364 54 19
Scharnderberg (niet toegankelijk)	John en Rob Knubben	043-361 12 27
Scheuldergroeve (niet toegankelijk)	Jan-Paul van der Pas	045-40 41 600
Theunisgroeve	Ed en Thuur Thijssens	06-44633650
Vuursteenmijn Rijckholt	Martha en Jan van de Ven	043-3432084

De Sint-Pietersberg:

De Sint-Pietersberg wordt beheerd door de Vereniging Natuurmonumenten. De SOK heeft een collectieve onderzoeksvergunning voor de Zonneberg, het Noordelijk Gangenstelsel en het gebied onder het Fort.

Onderzoeksaanvragen moeten ingediend worden bij het secretariaat van de SOK.

Toezichthouder van de beide groeven is Harm Hovens, telefoon: 06-558 25 192.

Bij onraad of calamiteiten kunt u ook de boswachter, Tim Koumans, contacteren, telefoon: 06-832 15 415.

Deze uitgave werd mede mogelijk gemaakt door een financiële bijdrage van de

Provincie Limburg

De SOK-Info

is een uitgave van de

Studiegroep Onderaardse Kalksteengroeven,
Natuurhistorisch Genootschap Limburg.

